

Sebastijan Pregelj

Znanilec maloverjetnosti

I.

Na nebu so še bili težki oblaki, deževalo pa ni več; možje so izkoristili priložnost in se v kratkem zbrali v gostilni. Med prvimi je prišel mesar Ivan, za njim trgovec Gusta, potem še vsi drugi, v gručah, več hkrati, ker nihče ni hotel manjkati; posedli so, gostilničar Maks je na mizo kar precej začel nositi vino. Veliko so se imeli pogovoriti, res veliko: ves teden je deževalo in se torej niso mogli kaj dosti shajati. Ivan je spregovoril o trgatvi, ki je bila ena bogatejših zadnja leta; rdečelični kmetje so mu pritrjevali, ker res ni bilo ničesar, nad čimer bi mogli potožiti: takšnega grozdja tudi najstarejši niso pomnili, gologlavci, ki so sicer rade volje povedali, kako je enkrat prej že bilo nekaj boljšega, nekaj dosti boljšega in naj se mlajši nikar toliko ne zlatoustijo, temveč naj raje prisluhnejo njihovemu pripovedovanju. Drug drugemu so kimali in prikimavali, se tolkli po ramenih in govorili številke, ki so bile resnične ali pa tudi ne; vsakdo je hotel pri drugih vzbuditi kar se da veliko pozornost: *sedemnajst tisoč, enaindvajset tisoč, no, je kdo dobil več? Po koliko? Osemintrideset. Osemintrideset, pa nič manj.* Kdaj pa kdaj je kateri zamahnil z roko, da ni vredno: toliko besedičenja zdaj, ko je vse končano ... pa se spet nagnil naprej: *kaj, koliko?!* Tudi trgovec Gusta se je imel s čim pohvaliti: koliko orodja je prodal in koliko rezervnih delov ... do prihodnje trgatve bo trgovino še povečal in bodo lahko vse, kar potrebujejo, kupili pri njem. *Tako, tako,* so ga hvalili in mu dajali prav, čeprav marsikateri sploh ni kupoval pri njem, ker je imel dosti previsoke cene, ja, dosti višje od trgovcev v mestu. Vseeno.

Medtem se je zunaj stemnilo, spet je začelo deževati, še dosti močneje kot popoldne; na lužah, ki so se večale, so se delali mehurčki. Poti in steze so bile že od prejšnjega dne razrite, številni plazovi so jih po pobočju uničujoče vlekli za seboj. Tu in tam je zapihal močan veter in se je zazdelo, da naenkrat dežuje manj, tu in tam je v resnici za trenutek prenehalo, pa se takoj zatem nadaljevalo še bolj besneče, kot bi hotel Stvarnik z dežjem kaznovati grešni rod, ki se je navzel mestnih navad in običajev ter boguvšečna opravila, za katera je dolžna skrbeti vsa srenja, preložil na rame

suhljatih, črno oblečenih stark, ki so se večer za večerom pobožno stekale v svetišče.

Gostilničar jim je pravil o starem Rudolfu: prejšnji teden je bil pri njem in vpričo gostov napovedal hudo deževje; ne, ničesar ni odzvel in ničesar pridal, Bog je priča, da je stari Rudolf z istimi besedami povedal o vremenu, ki se obeta, kot zdaj sam pripoveduje njim. *No, mogoče kakšno malenkost več ali manj, mogoče, ampak bistvo ostaja nespremenjeno, in to je najbolj pomembno, ni res? Ja, res je*, so mu prikimali kmetje in vlekli na ušesa, kaj jim še pove. *Tako je rekel, da bo reka prestopila bregove, si morete misliti, pa naj kdo pojde dol do vodotoka in pogleda: reka je zagotovo že prestopila bregove in se razlila po ravnini; ha, tako je rekel stari Rudolf in tako se je zgodilo*. Niso se mogli načuditi, ta starec, ta sluti vse nesreče! Kaj ni ravno on – še ne tako dolgo nazaj – sosedu napovedal bližajočo se smrt, in je sosed v resnici nekaj dni po tistem z avtom zgrmel s ceste po skalah in se ubil?

Kaj je še povedal? Drugega nič. Kako? Ni povedal, kdaj bo deževje ponehalo? Ne, nič ni rekel. In zakaj ga nisi vprašal? Vprašal?! Ja, vprašal. Ne, to preprosto ne gre, da bi starega Rudolfa kaj dosti spraševal. Ha, ha, si se bal, da ti pove več, kot hočeš vedeti? Gotovo: zbal si se, da ti napove nesrečo ali celo nad streho prikljče preklestvo. O, to pa že ne! Tiho bodi: zakaj ga pa potem nisi vprašal?!

Še o novi cesti so spregovorili, ki gre prav do morja; vsem bo prišla prav: trgovcem iz mesta in preprodajalcem s podeželja, *ja, slabe pol ure, pa si na obali, si moreš misliti; no, če jo bodo kasneje asfaltirali, bo sploh dobro*. Po tistem so se razšli: vsak je stekel na svojo stran, da je čofotalo, kot bi iz hleva pognal čredo konj; drselo jim je in noge vleklo narazen, da je marsikateri padel, se preklinjajoč kolikor mogoče hitro pobral in stekel naprej. Doma so vsi – brez izjeme – najprej povedali o starem Rudolfu, ampak žensk takšno in podobno ni kaj prida vznemirilo, večinoma so rekle: *a tako*, in s tem je bilo končano; popoldne so se namreč tudi same zbrale, pa so premlevalle dosti zanimivejše reči: Pelagija je pustila Južeka, pravijo celo, da se bosta ločila, o, ti greh neodpustljivi; pravijo, da se je Južek predal matematiki namesto ženi in je torej povsem razumljivo, da ga je pustila. Katera ga pa ne bi? Ja, ja, so vedeli tudi možje, da Južek sploh ni pravi možki: premalo zahaja v gostilno, kot bi ne vedel, da se vse, kar se zgodi v vasi, najprej dogovarjajo in dogovorijo pri Maksu.

To še ni bilo vse: vdova Slava ima novega ljubimca. *Česa ne poveš?! Ja, kot si slišal, pa nič drugače: novega ljubimca ima. Koga, govori, koga? No, pravijo, da tokrat trgovca Gusto, že nekajkrat so ga videle ob svitu hiteti tik ob kamnitih zidovih od njenega proti svojem domu. Gusta, praviš?! O, Mati pomagalka, koliko grehov v tako majhni vasi! Ha, ha, so se ženske privošljivo smejale, ker so vedele, kaj to pomeni: danes so tiho spregovorile, jutri bo vedela vsa vas, ha, ha, le kaj na to poreče Gusta? Ho, ho, so se z njimi smejali možje: kaj se ni govorilo, da ima trgovec Gusta v pristaniškem mestu eno, ki ga vdano čaka, ho, ho, le za katero se bo odločil? Pa menda ne za obe?!*

Še vso noč je deževalo in ves dan.

Plazovi so začeli odnašati ceste v velikih kosih, veter je dvignil že tretjo streho v

vasi. Kaj ni bila obtežena s kamni? O, pač, bila je obtežena, ampak hiša je stala preveč na odprtem, preveč na samem; sploh pa: tako močnih sunkov na tem koncu ne pomnijo niti brezzobi modreci, kaj šele kdo drug. Ženska je stala na vhodu in v nebo tulila bogokletnosti, moški je hišo skušal nekako prekriti s polivinilom, pa mu je veter vedno znova dvignil že obteženi del ter z njim zavihral, kot bi bil bandera ali kaj. Jezno je pljuval okoli sebe in vnovič poskusil: enajstič ali dvanajstič. Zaman.

Gostilničar je tisti čas natararici pripovedoval dogodivščine z morja: kaj ni vedela, da je bil na ladji?! No ja, saj je res že lep čas od tistikrat, ko je obplul Jadran in Sredozemlje, lep čas, ampak nikar ne misli, da je že kaj pozabil. Prav nasprotno: vsakokrat, ko komu pripoveduje to ali ono z morja, se spomni še kakšne malenkosti, ki se je bila zgodila, kakšne drobnarije ... ne, tega pa res ni razumel. Ima nemara vsako leto boljši spomin ali pa začenja verjeti tistemu, kar je hotel nekoč, ko so bile njegove dogodivščine zanj bolj pomembne, pridati, pa zaradi kdove česa ni? Saj, natararica je dobro vedela, da je bil na morju, kajpak, v vasi ni bilo človeka, ki bi tega ne vedel, vseeno: Maksu so ob pripovedovanju tako žarele oči, kot bi se vrnil v čase, o katerih je govoril; mislila si je, da je s tem opravila dobro delo – tisto, ki je po božji postavi dolžna storiti vsak dan. Vse zgodbe ji je povedal, prav vse, z nekaj dodatki, nekoliko obrnjene in obogatene, nikakor ne nalepotičene in nakitene s staro šaro iz zaprašenih zabojev, ki jih hrani nekje v kleti, temveč oplemenitene z malenkostmi, ki so nenadoma zaživele, predtem pa se jih ni mogel spomniti vsaj trideset let.

Gostilničar je vedel, da ne bo nikogar, ker je deževalo še močneje kot prejšnje dni, še dosti močneje. Ves čas je imel vključen radio; ko je bil čas za poročila, se je z levo naslonil na točilno mizo in prisluhnil; tudi natararica je prisluhnila, bolj iz uvidevnosti kot kaj drugega, prisluhnila pa le. Ko so bile vesti mimo, je še nekaj časa molče zrl predse, potem pa glasno zaklel, da kaj takšnega že ne, glasno je zabentil, kot bi nemara verjel, da bo s tem kaj bolje. Vsakokrat. Do večera, ko je ženska z obešalnika snela vetrovko, jo oblekla in se poslovlila; stal je med vrati in gledal za njo, ko je tekla proti domu; strmel je za drobno postavo, dokler se je kaj videlo. Vrata je iz navade pustil še nekaj časa odprta; medtem je poravnal mize in stole, čeprav tisti dan ni imel nobenega gosta.

Trgovca Gusta je vedel, da se nekaj šušlja o njem in Slavi, saj, v tako majhni vasi ne more biti skrivnosti; vseeno je, ko se je dodobra stemnilo, ugasil luč in stopil na ulico; dež in sunki vetra ga niso kaj dosti motili, ker je vedel, da bo v kratkem poleg ljubice, v njeni topli postelji. Sploh pa se mu njuno početje ni zdelo tako nezaslišan greh, kot je zadnjo nedeljo pri obredu župnik opominjajoče dvignil glas; častitljivi mož, ki o tej ljubezni ne ve prav nič, je zagnal vik in krik čisto brez potrebe; po nedolžnem ju je skoraj pregnal iz raja. Slava je vendar trgovčeva ljubezen še iz zgodnjih povojnih let, ko ju je ločevala nekakšna conska meja; ker ni mogla do njega, se je omožila s komisarjem Milanom, njegovim dobrim prijateljem, ki jima tega pač ne more zameriti, če kdaj pa kdaj poškili dol z nebes. Tik ob kamnitih zidovih je stekel, manjše luže je preskakoval, v večje pa stopal, ker ni hotel po sredi ulice: zagotovo bi ga kdo opazil,

ker ljudje še niso spali. Že je videl obris njene hiše, že je slutil odklenjena vrata, ko mu je pot prekrizal neznanec: o, Bog nebeški, kako se je ustrašil! Čisto ob zid je stopil in zadrževal sapo, pa ni pomagalo: postava je šla naravnost proti njemu; najraje bi se obrnil in zbežal, ampak za kaj takšnega je bilo prepozno, ker neznanec je že stal pred njim. Nič ni rekel, samo nasmehnil se je, kot bi vedel to in ono, kar se po vasi govori o njem in vdovi.

II.

Ko se je deževje vendarle poleglo, so se v vas z oranžnim kombijem pripeljali komunalci; v nekaj dneh so popravili ceste, ki so bile skoraj neprevozne, in se vrnili nazaj v mesto. Pa je nekaj povsem drugega razburilo srenjo: igralni avtomat, ki ga je Maks postavil v kot svoje gostilne. Le kje ga je dobil? Niso bili prepričani, da sme imeti takšno napravo, po drugi strani pa: malo jim je bilo mar, če je s tem prekršil zakon, ker igra je vendar zabavna, povrhu vsega je mogoče s stotakom priigrati tisočaka, celo pettisočaka, pomisli, človek božji, kaj ni to krasno; *za takšen denar je vredno tvegati, ni res?* Odslej bodo deževni dnevi minili dosti hitreje, seveda, pa tudi zimski večeri, ki so se – odkar se je ponesrečil harmonikar Luke – po malem začeli vleči, ker radio pač ne more nadomestiti njegovih urnih prstov. Ta Maks, ta zna poskrbeti za zabavo! Ženske so sicer svarile može, naj bodo pri novi igri previdni, pa so jim samo gobezdavo odgovarjali, naj raje skrbijo za svoje dolgojezičnosti. *Saj res, kako je z Južekom in Pelagijo? Kako?! Še vprašaš, osel stari, kaj ne veš, da sta se prejšnji teden ločila?! Vsa vas ve, razen tebe! Po kaj sploh hodiš v gostilno, no, povej mi, ko vendar nikoli ne veš, kaj je novega? Pa menda ne zaradi natararice, zaradi njenih zibajočih se bokov in poskakujočih prsi; razuzdana ničvrednica vse to počne zaradi vas, starih tepcev, ki ne vidite, da ima boke dosti preozke in prsi sramotno premajhne! Nehaj že vendar! Kaj, neham naj?! No, raje povej o Pelagiji, je res, da ima drugega? Kje si pa to pobral? No, vidiš ...*

Gusta je še hodil k Slavi; ne, nič več se jima niso posmehovali, tudi župnik ni več grozeče pogledoval po enem in drugem: vsi so vedeli, kaj in kako; ker to ni bila več skrivnost, so o njunem početju preprosto nehali govoriti. *Vseeno je greh ... stara ljubezen ali ne ... pa kaj se more*, tako je zamomljal prečastiti in sedel na kamnit vodnjak; mimo je prišel mesar Ivan in ga povprašal po neznanecu, ki gre kdaj pa kdaj skozi vas. Župnik ničesar ni vedel. *Ja, ja, čisto zares: če kdo potrebuje pomoč, rad pomaga; nikakršnega plačila ne zahteva, vse darove zavrača. Slišal sem, da je prav on pomagal kmetu z roba vasi s polivinilom prekriti hišo, ko mu je dvignilo streho, no, tako sem slišal. Kaj res? In to še ni vse ... Bodi no! To pa rad slišim*, se je župnik praskal po licih in prikimaval.

Maks je dobro vedel, kaj vse prinaša denar: ho, ko bi natararico mogel nagovoriti, da bi stregla malo manj oblečena ... se pravi brez bluze ... no, saj se ve,

kakšna bi morala streči: golih jošk ... pa se je ni upal niti vprašati, ker bi jo s takšnim nagovarjanjem gotovo še kako ujezil ... in če bi odšla: kje bi dobil novo, kje? Nikjer, zato pa: naj bo taka, kot doslej, naj bo oblečena, kolikor se ji zdi ... ampak: če dobi katero, ki bi bila pripravljena streči malo manj oblečena ... Daj no, je samemu sebi zamahnil z roko in se na ves glas zarežal: užaljen smeh je bil in ne vesel, ker je predobro vedel, da je ne pregovori, druge pa tudi ne bo. Le od kod bi mogla priti v njihovo vas, ki je ni na nobenem zemljevidu? In vendar: mogoče bi kakšen dan šel v mesto; pravijo, da je tam vse polno lahkoživk, ki bi za denar počele še vse kaj drugega ... Ne, to spet ne. Vedel pa je, kaj vse polni blagajno. Mogoče namesti še en avtomat, mogoče ... ko podeželani vendar tako radi sedejo za praviljične tipke in tvegajo kakšnega stotaka, ki so ga tudi sami bolj prigoljufali kot ne, ja, prigoljufali z redčenjem vina ... ko je tako preprosto iz desetih litrov narediti enajst litrov prav tako dobro plačanega vina ... Poleg tega vsi tudi vejo, da je Ivan že tretji dan priigrall petstotaka, ja, nič manj kot petstotaka. Igra je torej nedvomno poštena in avtomat ne slepari, kot govorijo ženske, kadar mož je zaigrajo večjo vsoto.

Pa ima Pelagija res drugega! Novica se je kot kuga razširila po vasi: ni bilo hiše, v kateri ne bi vedeli, da ima Pelagija drugega, pravijo, da Andraža, Ivanovega sina; potemtakem ni nedolžna bogaboječnica, temveč vse kaj drugega. Ga ni nemara imela, še preden se je ločila od Južeka? Prav gotovo, morala ga je imeti. O, ti ženska nemarna, kako podlo, kako nizkotno; kaj je ni prav nič sram, se niti najmanj ne boji božje kazni?! Zdaj je prečastiti mož pri nedeljski pobožnosti spet imel kaj govoriti: nove grešnosti so se zgrnile nad vas, kot megla so jo ovile: sleherno hišo in slehernega človeka; zlodejski pomagači na vsakem koraku prežijo na vaščane, v vseh mogočih preoblekah, da jih nedolžna duša niti precej ne more prepoznati ... skrivajo se v vseh znanih in neznanih oblikah, s takšnimi in drugačnimi maskami ...

In še nekaj se je razvedelo po vasi: skrivnostni neznanec je prejšnji večer prišel v gostilno, sedel za igralni avtomat in skoraj do polnoči pritiskal rdeče tipke; *pomisli, s stotakom je v nekaj urah priigrall devet tisoč! Kaj, toliko?! Ja, prav toliko. Maks mu vsega niti ni mogel izplačati; se razume, da poštenjak, kot je Maks, pri sebi nima toliko denarja. Zakaj bi ga tudi imel? Pa se neznanec zato ni kaj prida razhudil, ne, ampak je prav mirno stopil do vrat in odhajajoč rekel: če nima, pa nič. Pravi, da mu je pustil vseh devet tisočakov?! Ja, drobiž, ki mu ga je ponujal Maks, je preprosto zavrnil, si more misliti? Ta je dobra.*

Gusta je po malem mislil na poroko: tako bi dokončno utišal čenče neutrudnih obrekovalk, ki samo čakajo drobno znamenje, potem pa dolgo ne ustavijo svojih mlinastih jezikov. Slava o tem ni hotela niti slišati: nekoč je moža že imela, enemu se je že dala, surovo je vrgla svoje nedolžno telo pred njegove noge, da je lahko nesrečnico teptal po mili volji; enega je ljubila z vsem srcem, se mu neprizanesljivo podarjala v kosih mesa, kadar je to hotel, ali na silo jokala v kristalno vazo, da se je pokvarjenec kasneje lahko naslajal s sokovi njene predanosti. Da bi vse skupaj ponovila z drugim moškim – *ne, hvala. Katera pa želi, kar naj, lepo prosim. Ne, nobenega moža*

več. *Ljubimca pa. In če bo potrebno, več hkrati. Kaj, več hkrati, sem prav slišal?! Bodi no, saj veš, da govorim kar tako. Če bi se poročila ... kaj bi bilo drugače? Ali ne bi prav tako spala v isti postelji, skupaj gledala televizijo ter ob nedeljah hodila v cerkev? Pravim ti: nič se ne bi spremenilo na bolje, zato nehaj misliti na poroko. Saj veš, da te imam rada? Za takšno še nisva prestara, kaj? Ne, za takšno pa res še nisva prestara. Hm, no vidiš ... Če pa misliš, da lahko dobiš boljšo od mene, ki bi se povrh vsega hotela poročiti s teboj, ti ne bom branila: kar pojdi, če boš zato kaj srečnejši. To pač ne, je zamahnil z desno, kaj bi iskal drugo, ko imam vendar tebe. Ha, ha ... no, vidiš ... ha, ha ...*

Pelagija se je vrnila k staršem. Oče po tistem ni več gledal naravnost, ampak je ves čas strmel v tla, kot bi kaj izgubil, celo kadar je s kom govoril; mama je vsak dan dolge ure preklečala v svetišču. Nič nista rekla, ko je nekega dne z velikimi kovčki stala na pragu, ker sta jo pričakovala: vsa vas je govorila samo o tem; tudi nov igralni avtomat, s katerim je Maks zapolnil zadnji kot gostilne, ni mogel premotiti vaščanov. Prej, ko je bil še čas, sta jo svarila pred učenjaki; zdaj je bilo prepozno: vsa sramota in gnev in zaničevanje, vse se je raztreslo po njihovi hiši. *O, Marija pomagaj*, je žalostno vzdihovala mama, ko je šla proti svetišču ali se vračala od tam. *Pa kaj se more*, tako je rekel tolstolični sosed in se namuznil; prekleti zabavljivec enkrat samkrat ni mogel molče mimo hiše. Glasno je vprašal ženo: *in tisto, z enim izmed delavcev, kaj je Pelagija imela z njim? Z njim*, je kolikor mogoče glasno, da bi se slišalo čim dlje, odgovarjala žena, *z njim pa res ne vem, kaj je imela ... nekaj zagotovo, tako sem slišala ... Bog pomagaj*, je privoščljivo vzdihnil tolstoličnej in odhitel vzdolž kamnitih pročelij. Mama je sedela za mizo; okno je bilo odprto in je dobro slišala soseda; *o, judovski kralj, vsa vas govori samo o tem*, tako je vzdihnila in se nekajkrat pokrižala. Oče je udaril po skrini in zaklel.

Ponoči je neznanec šel skozi vas.

III.

Spet se je začelo govoriti o neznančevih dobrih delih: ne plaho in ne tiho, temveč glasno, da je odmevalo med jesensko obsijanimi hišami; v gostilni in pred svetiščem, ob vodnjaku in za trgovino, povsod se je govorilo o njem, ki ga je moral poslati dobri Očebog, kdo pa drug! *Kaj, tudi grehe odpušča?! Ne samo da je enemu pomagal prekriti hišo in drugemu ustavil naraščajočo vodo v kleti, tudi grehe odpušča! Trgovcu Gusti se je umaknil s poti, ko je hitel k svoji ljubici, ja, umaknil se mu je s poti, kot bi ne vedel za njune nečednosti in nečistosti; še nasmehnil se je in dvignil roko v pozdrav. Da ni bil blagoslov? In to še zdaleč ni vse: v cerkvi je po žrteniku natresel zlatih cekinov, da župnik ni mogel verjeti očem, ko jih je našel; povsem jasno je, da so novci za obnovo zvonika, ki je daleč naokoli najvišji in ima tudi največji zvon. O, kako lepo poje! Angelci bi se strgali z oltarja in zaplesali, ko bi smeli, svetniki bi se razšli po deželi in*

ob tako milem pritrkavanju neutrudno pomagali ljudem, ki jih je v stoletjih zvodil Zlodej s svojimi stvaritvami ...

Nobenega dvoma ni bilo, da je oltar z zlatimi cekini posul neznanec; nobenega dvoma, da ga je v vas poslal sam Očebog.

Gusta in Slava se nista več sestajala skrivoma, ker ni bilo potrebno: sveti mož jima je v božjem imenu odpustil; bi župnik temu mogel nasprotovati?! Maks je nove avtomate postavil kar na točilno mizo; tudi neznanec je tu in tam sedel za katerega in igral pozno v noč, pa ne bi navadni ljudje! Povrh vsega so na lastne oči videli, da je mogoče priigrati več kot pet tisoč, ja, celo devet tisoč! Natakariča je stregla v vse krajših krilih, v vse bolj razpetih bluzah, pa moški niso kaj dosti pogledovali za njo; strmeli so v zaslone, glasno brali izpisane številke ter živčno segali po vedno novih kozarcih vina, ki je s tedni vodenelo. Malo jim je bilo mar za njena stegna in poskakujoče prsi: so vendar igrali za tisočake, za pettisočake! Maks je nehal razmišljati o razgaljeni natakariči, tudi Lukeža in harmonike ni več pogrešal, odkar so možje trumoma prihajali v njegovo gostilno; nič kaj težko so iz denarnic jemali stotake in kupovali žetone; ni jih jezilo, če kakšen dan nihče ni priigral večje vsote, ni jih jezilo, če so izgubili sploh ves denar. *Jutri bo boljše*, tako so govorili in pomigovali natakariči, naj že prinese nove kozarce. Zato pa.

Pozna jesen je bila sončna in hladna.

Niso imeli dosti dela, ne, kmetje so že zgodaj dokončali svoja opravila in so lahko sedeli v gostilni dolge ure, kaj ure, cele dneve so presedeli za avtomati, ki so jih včasih bogato obdarili, dosti pogosteje so pa samo goltali žetone. Kmetje niso imeli časa, da bi po nedeljski daritvi dolgo stali pred svetiščem ter govorili o vremenu in podobno; niso imeli časa, in so vsakokrat kar precej odhiteli proti gostilni.

Veter je prinašal vonj z morja.

Neznanca so vse pogosteje videvali v cerkvi in v gostilni, ob vodnjaku, pred mesarijo in v vinogradu. Povsod. *O, čudodelec, kako velika so tvoja dela, kako odrešujoč tvoj dotik, o, sveti mož, božji znanilec, v svetišču ti zgradimo kapelo! Rodovi, ki prihajajo za nami, te bodo častili in slavili, rodovi te bodo hvalili in oznanjali tvoja dela!* Zanj so bila odprta vsa vrata, na vsaki mizi ga je čakal zvrhan krožnik najrazličnejših dobrot, ki so jih ženske pripravile nalašč zanj. Kako tudi ne bi, ko je sveti mož tako skrbel za njihova veselja; župnik jim je pred njegovim prihodom prepovedal marsikatero radost, vsakodnevno jih je svaril pred tem in onim, kot bi bili vse naokrog razpostavljeni samo prežeči zlodejski služabniki, božjega pa nobenega. No, zdaj lahko vidi, kako je v resnici: dosti več je božjega kot zlodejskega, dosti več veselega kot žalostnega, dosti več je angelov kot v greh vabečih demonov.

Da ni svetnik? Ja, ja, zagotovo je svetnik, kaj pa drugega! Samo poglej: ne jemlje, ampak daje, ne kaznuje, ampak odpušča, ne zdravi, ampak odrešuje; nobenega dvoma torej ni o brezgrešnem milostiljvcu: svetnik je. Nobene device ni oskrunil, nobene vražarije priklical nad vas, pa res ... prav nasprotno: s svojimi ponižnimi prošnjami je pomiril neurje, razlivaajočo se reko je vrnil v strugo in ustavil plazove. Zato mu v cerkvi

zgradimo kapelo in jo posvetimo ... Samo kako mu je ime? Hm, kako mu je ime? Ta je dobra, da niti ne vejo, kako mu je ime. Ta je dobra. In čigav zavetnik je? Ne, tudi tega, čigav zavetnik je, niso vedeli. Molče so se spogledovali, si odkimavali in skomigali; eni so se praskali po glavah, drugi jezno pihali predse; niso razumeli, kako je mogoče. Kako je mogoče, da za človeka, ki je nemara celo svetnik, ne vejo, odkod je prišel in kam je namenjen; ne vejo, kako mu je ime! To bi vendar morali vedeti: z njimi je hodil v cerkev in v gostilno ...

Da ni sam Antikristov pomočnik, lažni prerok, v neprepoznavni obleki; prišel je mednje, da jih dokončno zводи od poti do zveličanja in vnebovzvetja?! Prav res: božji služabnik bi jim gotovo povedal, da je prišel iz nebes, povedal bi jim, čemu je prišel ... mogoče prešteti verne duše, mogoče zaznamovati krivoverce, častilce napačnih bogov ... ta pa taji. *Da ni res? Naj se oglasi tisti, ki je z njim že govoril!* Nič. *Naj se oglasi vsaj tisti, ki ga je že slišal govoriti!* Nič. *Potem zagotovo ni božji sel: če z nikomer ne govori, če ga celo nihče ni slišal govoriti, ne more biti božji odposlanec, temveč vse kaj drugega.* In oni, nesrečniki, so se kar tako pustili zapeljati, kar tako so se podali za njim, prepričani, da ga je mednje poslal sam Očebog, pa nihče drug! Le kako so lahko bili tako neprevidni, tako lahkomišelní, ko se vidi na prvi pogled: ni svetnik, ampak slepar in prevarant, mogoče celo Antikristov pomočnik v neprepoznavni preobleki.

Pozna jesen je bila sončna in hladna; veter je prinašal vonj z morja. O, saj bi mu skoraj uspelo, malo je manjkalo, pa bi zvodil in za vse večne čase pogubil njihove duše; zadnji trenutek so spregledali, v zadnjem hipu so ga prepoznali, prekletega bogokletca! Ko bi ga le mogli ujeti! Strogo bi ga kaznovali, strogo po božji postavi. Mislili so si, da ga mogoče vendar najdejo, da neslutečega zasačijo na običajnem kraju.

Zvon je klical k večernicam. Suhljate, črno oblečene starke so pohitele proti svetišču; moške so še hodili po vasi gor in dol, še so stopali vzdolž kamnitih zidov, ki ločujejo pašnike od travnikov; niso vedeli, kje bi ga mogli še iskati: sleherni kotic vasi so pretaknili, vse so preiskali, ampak neznanca ni bilo. Pa je res sam Antikristov pomočnik, lažni prerok. Kako bi drugače mogel izginiti ravno pravi čas, da se izogne pravični kazni? Lažni prerok je: že davno prej je hodil po vasi, že dolga stoletja se je pripravljaj, da stopi med ljudi in jim na široko odpre pot v zemljo, pot v pekel. Vsa pretekla desetletja je skrivoma prihajal v njihove domove in se razgledoval po njih; vsa pretekla desetletja je prisluškoval pogovorom, ki so jih imeli. Ženskam je mešal glave z najrazličnejšimi pohotnostmi in požrešnostmi, moškim s pohlepnostjo in poželenji; nedolžne otročiče je neprizanesljivo naganjal v nevarnosti, da prenekaterega tudi angel varuh ni mogel obvarovati; nad obnemogle starce je priklicoval najbolj neizprosne bolezni, ki jih niti boljši mestni zdravniki niso poznali. *Že ves čas je bil med njimi, o tem niso dvomili.*

Nehali so ga iskati, ker je vse zaman, če je Antikristov pomočnik. V gostilni so posedli za mize, Maks je začel točiti vino. Zdaj šele so opazili, kako zelo kratko krilo ima natakaraica, *Bog nebeški, saj vendar razkazuje stegna! In kako si je razpela bluzo!* Tisti večer nihče ni sedel za avtomat; tisti večer so posedli za mizami in pozno v noč

govorili o neznancu. Za natararico nihče ni stegnil roke, še požvižgal ni nihče, zato se je odločila: nikoli več, ampak prav nikoli več ne obleče tako kratkega krila niti si toliko ne razpne bluze.

Skoraj bi mislili, da je svetnik, pomisli! Skoraj bi mu zgradili kapelo ... v svetišču bi mu skoraj zgradili kapelo poleg presvetega žrtvenika edinega Boga, vsemogočnega in pravičnega. Saj, tokrat mu je uspelo pobegniti, tokrat se je izognil pravični kazni, ampak prihodnjič mu ne bo, ker zdaj predobro vejo, kako je s svetniki, predobro znajo ločiti med božjim in zlodejskim. Odslej bodo previdni s tujci in neznanci: kdo ve, v kakšni preobleki jih bo skušal zapeljati prihodnjič, kdo ve, kaj na njem jih bo privlačilo z neizmerno močjo, ko se bo iznenada pojavil sredi vasi. Ampak vejo: lahko je Zlodej, lahko Maziljenec; nobenega ni mogoče prepoznati, nobenega imenovati, ker maske preobražajo; seveda, zgodi se, da pride Zlodej med ljudi v podobi Devica lilij, in kdo bi mogel prečudovito prikazen prepoznati, kdo bi si drznil glasno reči, da to sploh ni Devica lilij, kot se zdi, ampak Zlodej v preobleki? Takšnega bi kamenjali, pobožnjaki bi ga, rekoč, da laže, raztrgali. Devica lilij bi se odžejala z njegovo krvjo in nasitila z njegovim mesom, pa se zvođenim častilcem ne bi zato zazdela nič manj nebeška, nič manj sveta; šli bi za njo, po kolenih, če bi tako zahtevala od njih; ko bi imeli noge krvaveče raztrgane, bi še ne odnehali; kleče bi v en glas vzdihovali: *Devica lilij, naša odrešenica, sledimo ti! Vse do pekla.*

Po malem so se že hahljali, nekoliko so se pomirili in – kdo ve, za kolikšen čas – odmislili v greh vabečega zavrženca. Mesar Ivan je – kot tolikokrat prej – spregovoril o trgatvi, ki je bila ena bogatejših zadnja leta; rdečelični kmetje so mu pritrjevali, kot bi o tem govoril prvič. Vedeli so, da bo odslej spet vse po starem, pa se ne bo težko privaditi, ker jih je marsikaj vezalo na tolikokrat premete pogovore o boleznih trte in o škropivih; Maks je slutil prihajajoči čas: avtomate lahko kar odstrani, ker bodo – tako se mu je zdelo – kot v prejšnjih časih raje sedeli za mizami ter ob vinu, ki ga ne bo mogel več tako nesramno redčiti, govorili polresnice; zdelo se mu je, da bodo raje pogledovali za natararico, čeprav ni nič posebnega; raje bodo pošepetovali neverjetnosti in s prsti skrivoma kazali na tega ali onega. Kdaj pa kdaj bo kakšna novica razburila srenjo, pa ne preveč, ker podeželani vejo: lahko je zlodejska zanka.